כיתה ח' | תנ"ך | שיעור 1 מתוך 4 | 45 דק' | שמואל ב יב; מלכים א א-ב

ממלכתי: ספר מלכים א נלמד בכיתה ח' (תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי, תשע"ט). חמ"ד: מלכים אינו בתכנית החמ"ד לחטיבת הביניים (ז: בראשית, יהושע-שופטים; ח: שמות, שמואל א; ט: ויקרא, שמואל ב), והיחידה יכולה לשמש העשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

בן דוד ובת שבע: המשפחה של שלמה

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יציגו את בני המשפחה של שלמה (אב, אם, הנביא שנתן לו שם, אחים, רעיה ובן) ויציינו לכל פרט פרק ופסוק
- התלמידים יסבירו את שני השמות של שלמה: "שלמה" ו"ידידיה", ומה כל שם מלמד
- התלמידים ינתחו את צוואת דוד לשלמה ("וחזקת והיית לאיש") ויקשרו אותה לערך האחריות

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

לפי תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי (מגן הילדים עד כיתה י"ב, תשע"ט, עמ' 74), בכיתה ח' לומדים את מלכים א: "ביסוס מלכות שלמה" (פרקים א-ג, ה). השיעור מוסיף רקע משמואל ב יב ומדברי הימים א כב כדי לבנות את תמונת המשפחה. מיומנות מרכזית: איתור פרטים ואפיון דמויות.

❓ השאלה הגדולה של השיעור

האם מנהיג נולד או נבחר?

שלמה אינו הבן הבכור של דוד. אחיו אדוניה מכריז "אֲנִי אֶמְלֹךְ", ובכל זאת שלמה הוא שיושב על הכיסא. בשיעור נבדוק מי היו האנשים סביב שלמה, ומה כל אחד מהם תרם לכך שהוא נעשה מלך.

🚪 כרטיס כניסה (2 דקות)

בתחילת השיעור כל תלמיד עונה בכתב, בלי ציון:

1. מי היה אבא של שלמה, ומה אתם זוכרים עליו?
2. מה המשמעות של השם "שלמה"? נסו לנחש לפי המילה שהוא מזכיר.
3. מי במשפחה או בקהילה שלכם השפיע על הדרך שבה אתם מתנהגים? במה?

למורה: שאלה 2 היא הכנה לפסוק בדברי הימים א כב, ט, שבו השם שלמה נקשר לשלום. רושמים את הניחושים בצד הלוח וחוזרים אליהם באמצע השיעור.

🧪 פתיחה

מציירים על הלוח "עץ משפחה" ריק: במרכז עיגול עם השם שלמה, ומסביב עיגולים ריקים. שואלים: את מי צריך לשים כאן? במהלך השיעור ממלאים את העץ רק לפי פסוקים, וליד כל עיגול כותבים את המקור.

📖 הסבר למורה

שלמה הוא בנם של דוד ובת שבע. בשמואל ב יב, כד מסופר על לידתו, ובפסוק הבא נתן הנביא נותן לו שם נוסף: "יְדִידְיָהּ". אצל רש"י ההסבר קצר: אשר אהבו. כלומר, מהרגע הראשון הכתוב מציג את שלמה כאהוב.

שלמה אינו הבכור. לדוד בנים מנשים אחרות, ואחד מהם, אדוניה בן חגית, מנסה למלוך בעצמו: אֲנִי אֶמְלֹךְ. נתן הנביא ובת שבע פועלים יחד ומזכירים לדוד את השבועה שלו: כִּי-שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ, יִמְלֹךְ אַחֲרָי. דוד מקיים את השבועה, ושלמה נמשח על ידי צדוק הכהן ונתן הנביא (מלכים א א, לט).

לפני מותו דוד נותן לשלמה צוואה: וְחָזַקְתָּ, וְהָיִיתָ לְאִישׁ. רד"ק מפרש "והיית לאיש" כמושל בנפשך וכובש את יצרך. לפי הפירוש הזה הגבורה שדוד מבקש היא שליטה עצמית, לא כוח בשריר.

בדברי הימים א כב, ט השם מוסבר: כִּי שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ, וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט אֶתֵּן עַל-יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו. השם עצמו הוא תוכנית: מלך של שלום.

המשפחה ממשיכה גם אחרי שלמה. בנו רחבעם מולך תחתיו (מלכים א יא, מג), ושם אמו נעמה העמונית (מלכים א יד, כא). בשיעור 3 נראה שגם הנשים שנשא שלמה השפיעו על דרכו (מלכים א יא, ג-ד).

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

שמואל ב פרק יב, פסוקים כד-כה

(כד) וַיְנַחֵם דָּוִד, אֵת בַּת-שֶׁבַע אִשְׁתּוֹ, וַיָּבֹא אֵלֶיהָ, וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ; וַתֵּלֶד בֵּן, ויקרא וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שְׁלֹמֹה, וַה', אֲהֵבוֹ.

(כה) וַיִּשְׁלַח, בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא, וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ, יְדִידְיָהּ–בַּעֲבוּר, ה'.

מלכים א פרק א, פסוק ל

(ל) כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר, כִּי-שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי, וְהוּא יֵשֵׁב עַל-כִּסְאִי תַּחְתָּי: כִּי כֵן אֶעֱשֶׂה, הַיּוֹם הַזֶּה.

מלכים א פרק ב, פסוקים א-ג

(א) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי-דָוִד, לָמוּת; וַיְצַו אֶת-שְׁלֹמֹה בְנוֹ, לֵאמֹר.

(ב) אָנֹכִי הֹלֵךְ, בְּדֶרֶךְ כָּל-הָאָרֶץ; וְחָזַקְתָּ, וְהָיִיתָ לְאִישׁ.

(ג) וְשָׁמַרְתָּ אֶת-מִשְׁמֶרֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו,

כַּכָּתוּב, בְּתוֹרַת מֹשֶׁה–לְמַעַן תַּשְׂכִּיל, אֵת כָּל-אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר תִּפְנֶה, שָׁם.

דברי הימים א פרק כב, פסוק ט

(ט) הִנֵּה-בֵן נוֹלָד לָךְ, הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה, וַהֲנִיחוֹתִי לוֹ מִכָּל-אוֹיְבָיו, מִסָּבִיב: כִּי שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ, וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט אֶתֵּן עַל-יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו.

הנוסח ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'. בשמואל ב יב, כד מופיעים כתיב וקרי ("ויקרא וַתִּקְרָא").

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** וְחָזַקְתָּ, וְהָיִיתָ לְאִישׁ (מלכים א ב, ב)

💭 **מפרשים:** רד"ק: "זריז ומושל בנפשך וכובש את יצרך". הגבורה היא שליטה עצמית.

📜 **כתוב:** וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ, יְדִידְיָהּ (שמואל ב יב, כה)

💭 **מפרשים:** רש"י על "בעבור ה'": "אשר אהבו". השם מבטא אהבה.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. כרטיס כניסה ושיחה קצרה על התשובות (5 דקות)
2. פתיחה: עץ משפחה ריק על הלוח (5 דקות)
3. קריאה מודרכת: לידת שלמה ושני השמות (שמואל ב יב, כד-כה) (8 דקות)
4. קריאה בזוגות: אדוניה, נתן ובת שבע (מלכים א א, ה; יז; ל) ומילוי העץ (10 דקות)
5. צוואת דוד (מלכים א ב, א-ג) ופירוש רד"ק (7 דקות)
6. דיון בשאלה הגדולה (6 דקות)
7. סיכום וכרטיס יציאה (4 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מי נתן לשלמה את השם "ידידיה", ומה פירוש השם לפי רש"י?
2. מה עשה אדוניה, ואיך הגיבו נתן ובת שבע?
3. מה ביקש דוד משלמה לפני מותו (מלכים א ב, ב-ג)?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה לדעתכם הכתוב מספר שה' "אהבו" כבר בלידתו?
2. לפי רד"ק, מה ההבדל בין "להיות חזק" לבין "להיות איש"?
3. מה מלמד השם "שלמה" על המלך שהוא אמור להיות (דברי הימים א כב, ט)?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם הוגן שהבן הבכור לא תמיד יורש את המקום? נמקו.
2. איזו מהצוואות של דוד הייתם רוצים לקבל מהורה או ממורה? למה?

🏁 סיכום השיעור

שלמה נולד למשפחה מורכבת: אב מלך, אם שפעלה למענו, נביא שליווה אותו ואח שרצה את הכיסא. הוא קיבל שני שמות, אחד של אהבה ואחד של שלום, וצוואה שדורשת שליטה עצמית. בשיעור הבא נראה מה הוא עשה עם כל זה.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

כתבו משפט אחד: מי מבני המשפחה של שלמה השפיע עליו יותר מכולם, ולמה? ציינו פסוק.

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ספרותית של מאבק הירושה: מי פועל, מי שותק, ומה המניעים.
- דיון בערך האחריות האישית לפי צוואת דוד.

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- הרחבה בפירוש רד"ק על "והיית לאיש" (כיבוש היצר) ובקשר לשמירת התורה בפסוק ג.
- השם "ידידיה" כביטוי לאהבת ה' לשלמה כבר בלידתו.

💡 הערות למורה

את פרשת בת שבע ואוריה (שמואל ב יא) אין צורך לקרוא בכיתה. מספיק לומר שבת שבע הייתה אשתו של דוד ושלמה נולד אחרי אובדן בנם הראשון (שמואל ב יב, כד: "וַיְנַחֵם דָּוִד"). הדגישו שעץ המשפחה

נבנה רק מפסוקים. למתקשים: דף עם תמיכה.

🔗 יחידות קשורות

היחידה משלימה את יחידה 7: מלכים א, א-ג (ממלכתי) ואת יחידה 8: מלכים א, א-ג (חמ"ד), שבהן נלמדו המאבק על הכיסא, החלום בגבעון ומשפט שלמה. כאן: המשפחה, המעשים, הערכים והאגדה. חוברת העבודה של היחידה · בוחן חזרה עם מחוון

📝 בדף העבודה

בדף: עץ משפחה למילוי עם מקורות, שני השמות של שלמה, צוואת דוד ופירוש רד"ק, ומשימת סיכום. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- שמואל ב פרק יב, מכון ממרא
- מלכים א פרק א, מכון ממרא
- מלכים א פרק ב, מכון ממרא
- דברי הימים א פרק כב, מכון ממרא
- רד"ק על מלכים א ב, ב, ספריא
- רש"י על שמואל ב יב, כה, ספריא
- תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי, מגן הילדים עד כיתה י"ב, תשע"ט, משרד החינוך (PDF)

מחוון: בן דוד ובת שבע: המשפחה של שלמה

1. אבא: דוד (שמואל ב יב, כד). אמא: בת שבע (שמואל ב יב, כד). הנביא: נתן, קרא לו ידידיה (שמואל ב יב, כה). אח: אדוניה בן חגית (מלכים א א, ה). הבן: רחבעם (מלכים א יא, מג). אמו: נעמה העמונית (מלכים א יד, כא).
2. "שלמה": קשור לשלום, "וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט אֶתֵּן עַל-יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו" (דברי הימים א כב, ט). "ידידיה": ניתן על ידי נתן, "בעבור ה'", ולפי רש"י "אשר אהבו".
3. אדוניה אמר "אֲנִי אֶמְלֹךְ" ועשה לו רכב ופרשים. נתן ובת שבע נכנסו לדוד והזכירו לו את השבועה שבנה שלמה ימלוך (מלכים א א, יז), ודוד קיים אותה (א, ל).
4. לפי רד"ק: "מושל בנפשך וכובש את יצרך", כלומר שליטה עצמית. דוגמה אישית סבירה: לא להגיב בכעס, לעמוד בפיתוי וכדומה.
5. תשובה טובה מציגה שני צדדים: שלמה נבחר בעזרת נתן ובת שבע ושבועת דוד (מלכים א א, יז; ל), אבל הוא עצמו נדרש "להיות לאיש" (ב, ב). נקודות: עמדה ברורה, שני פסוקים, הסבר.

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רד"ק ומצודת דוד מתוך ספריא). האגדה מסומנת כאגדה. נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'. ממלכתי: ספר מלכים א נלמד בכיתה ח' (תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי, תשע"ט). חמ"ד: מלכים אינו בתכנית החמ"ד לחטיבת הביניים (ז: בראשית, יהושע-שופטים; ח: שמות, שמואל א; ט: ויקרא, שמואל ב), והיחידה יכולה לשמש העשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.